

ЗАМАН

Газета издається на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Послание

Юрий КОКОВ :

Жуукъ заманда Къабарты-Малкъарны кыралда иги айнагъан регионнга айландырып къояргъа къолубуздан келликди

Тюнене КъМР-ни Башчысы Юрий Коков республиканы Парламентине Послание этгенди эмда Правительствоу былтыр ишине эсеплерин чыгарганды.

КъМР-ни Парламентине кезиуден алгъа бардырылгъан жыйылыуу Правительствоу юйюнде болгъанды. Анга РФ-ни Федерация Советинде республиканы келечилери, Кырал Думаны депутатлары, Къабарты-Малкъарны законла чыгарыуучу, толтуруучу, жер-жерли власть органдарыны къуллукчулары, Баш, Арбитраж судлени, федерал органдары КъМР-де бѐлюмлери таматарлары, Контроль-эсеплеучу эмда Жамауат палатаны, Айырыу комиссияны оюучулары, вузлары ректорлары, право низамны сакълаучула, жамауат, дин организациялары келечилери эм башала къатышхандыла.

Къытлыкъ -

мажарыулукъну кезиую

Юрий Коков Парламентге Посланиясын былтыр КъМР-ни социально-экономикасын айнаытуу эсеплерин белгилеуден башлагъанды. Ол келтирген шартлагъа кѐре, республиканы кесинде чыгарылгъан продуктну ълчеми 132 миллиард сомдан аслам болгъанды. Эл мюлкде 38,7 миллиард сом багъасы продукция ъсдюрюлгенди, къурулушда тамамланган жумушлары багъасы 11,9 миллиард сомга жетгенди. Битеу да бирге 375 минг квадрат метр жашау журт ишленгенди.

Инвестициялары ълчеми 31 миллиард сом тенглиди, ол а аны аллында кезиуден 212,5 процентге кѐпдю. Андан сора да, налоглары бла тѐлеулени жыйыуда да жетишимле бардыла, ала 23,5 процентге ъсдюрюлгендиле эмда 15,4 миллиард сом болгъандыла. «Былыр къыйын жыл болгъанды, алай анга да къарамай, экономиканы айнаыун жалчытыргъа къолубуздан келгенди», - дегенди Юрий Александрович.

Болсада республиканы Башчысы алыкъа кемчиликле, проблемала да кѐп болгъанларын белгилегенди. Ол Россейни Президенти, Шимал-Кавказ федерал округда полпрѐд, федерал власть органла да аланы кетериуде болушлукъ этгенлерин чертип, алагъа ыразылыгъын айтханды.

Къытлыкъ экономиканы айнаытуу жангы мадарларын излеуно кезиую болгъанын чертгенди докладчы. Жангы ишчи жерле къурау, ресурсланы аяу бла байламлы проектлеге энди энчи эс бурулукъду. Путинни Посланиясында уа тыш къыраллада чыгарылгъан продукцияны кесиби-

ники бла алышыуу, конкуренциягъа чыдамлы товарла этерге кереклисини юсюнден айтыла эди. «Къабарты-Малкъарда уа дарманла, кабель ызла, алмаз инструментле, башха продукция чыгарылады. Эксперт арагъа 20-гъа жуукъ товарны чыгарыуу юсюнден заявка берилгенди», - дегенди ол.

Аш-азыкъ

къоркъуусузлукъ

Къыралда 2020 жылгъа дери халкъны кеси аз-азыкъ товарларыбыз бла жалчытыргъа борч салынганды. Былыр Къабарты-Малкъарны аграрийлерине 2 миллиард сом багъасы къырал болушлукъ этилгенди, бу иш быйыл да андан ары бардырыллыкъды. Юрий Коков бу ахча къалай къоратылгъанына, аны эл мюлк продукциядан башха жумушлагъа берилмезине контролну къатыландырыгъа буйрукъ бергенди.

Республикада уа терек бахчачылыкъ, малчылыкъ, жюзюмчюлюк, эл мюлкню башха бѐлюмлери да иги айнапдыла: юй къанатлы чыпчыкъланы эти, тахта кѐгетле бла уа КъМР-де жашагъанлары излемлерин толтурургъа онг барды. Келир кезиуде уа аланы тышына сатаргъа борч салынганды.

Юрий Коков жер халланы тап бо-

лумгъа келтирирге къолдан келмегенине жарсыгъанды. Ол а АПК-ны, саулай экономиканы да айнаытыргъа чырмайды. Ол жуукъ заманда жерни хайырланыуу жорукъларын жангыртыргъа, алай бу иште экономика сейирле бла бирге социальный тенглик сакъланыргъа керек болгъанларын да чертгенди. «Владимир Путин жерни ахырда хайырланмагъанладан сыйырып, айдалы предприятиягъа берирге кереклисин айтханды. Бизнеса жери аз болгъан регионнга уа ол бютюнда магъаналыды», - дегенди.

Къыйналгъанлагъа - жашау журтла

Юрий Александрович былтыр республика 26 жангы автобус къоллу болгъанын, быйыл да аллай 109 машина сатып алыныргъын билдиргенди. Ала барысы да иши жангыртылгъан «Каббалкавтотранс-1438» къырал предприятиягъа бериледиле. Анда 460 жангы ишчи жер къуралады. «Алгъын аны автобусларын арендагъа берип, жаланда 54 минг сом файда тюшеди деп тургъандыла. Алай рейсге чыкыгъан жангы 19 автобус бир айны ичинде 1,4 миллион сом файда келтиргендиле», - дегенди.

Быйыл кюз артында Нальчикде эки автовокзал да жангы мекамлагъа

кѐчюрюллюкдюле, аэропортда жангыртыу ишле бардырыллыкъдыла. Къурулушда «Россейли юйюрге - жашау журт» деген федерал программаны КъМР-де толтуругъа энчи магъана бурулады. Аны чеклеринде граждандарны бир-бир къауумларына, ол санда ъксюзлеге, ветеранлагъа, сакъатлагъа, жашау журтла берилгендиле. Алай, республиканы Башчысы оюм этгенича, фатарлары эски юйледе сатып алыры орунуна, бу программагъа бѐлюннген ахча жангы мекамла ишлетиуге къоратылса, хайырлы боллукъ эди. «Алай бла адамлагъа фатарла берилгенден сора да, ишчи жерле къураллыкъ эдиле», - деп къошханды.

Кѐп сабийли юйюрге журтла ишлетирге жерни хакъсыз бѐлюу иш андан ары бардырылыргъа тийишлиди. Муниципалитетлени башчыларын, сакълап турмай, бу ишни къолгъа къаты алыргъа чакъыргъанды. Андан сора да, Театрлары дворецини къурулушу андан ары бардырыллыкъды, Малкъар къырал драма театры мекамла жангыртыллыкъды. Нальчикни эмда башха муниципалитетлени генеральный планларын жарашдырып бошаргъа борч да салынганды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Юрий КОКОВ:

Жуукъ заманга Къабарты-Малкъарны кыралда иги айныгъан регионга айландырып къояргъа къолубуздан келликди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Туризм, инвестицияла - халкъны къолайлыгъыны баш жоллары

Юрий Кокос Элбрусда «Мир» станциядан «Гара Башы» станцияга дери жангы канат жол ишленип ачылганын, лыжачылага трассала кыралганын эсерттип, битеу бу жумушла турист-рекреация отраслыны андан ары айнытып, республиканы къонакларына тап болумла кыуар мурат бла этилгенлерин чертгенди. Ол төрт районда энчи турист-рекреация экономика зона кыуару жаны бла ишни тирилтирге кереклисин да белгилегенди.

- Алай кыуар Элбрус район угъай, хар муниципалитет да туристлени санын кёбейтиуню юсюнден сагъыш этерге тийишлиди. Битеу районла да кеслерини турист энчиликлерин айнытырга борчлудула», - дегенди эмда къонаклары саны экологияны болуму, табийгъатны ариулугъу, тазалыгы бла байламлы болганыларын чертгенди. «КъМР-ни Правительство-суна сууну тазалау эм кир-кипчикни жыйыу жаны бла энчи программа хазырларга буюрама, - деп къошханды.

Бюгюнлюкде КъМР-де жашауда 40-дан аслам инвестиция проект бардырылады. Юрий Кокос, кырал-энчи иели партнёрлукъ мадарны айнытырга кереклисин белгилеп, «Этана» заводну юлгюге келтиргенди. «Алгъаракълада Къытай Халкъ Республиканы кырал корпорациясы бла бирге ишлеуню юсюнден келишимге къол салыннганды. Бу иш а бюджетге тышген файданы кёбейтирге онг берликди», - дегенди.

Посланияда Бахсанда технопаркны жангыртууню юсюнден да айтылады. Аны кыуаруга кырал казнадан 135 миллион сом кыоратылганды. «Бу иги башламчылыкды. Технопаркны ачарга керекди», - деп оюм этеди республиканы Башчысы.

Сёз бюджет политиканы игилендириуню, файданы ёсдюрюуню юсюнден да барганды. Программаланы тинтип, къоранчланы аярга, артыкъ хайырлы болмагъанлары ишлерин тохтатырга, тюрлю-тюрлю кырал унитар предприятияланы санын азайтырга тийишли болганы да белгиленгенди. Бюджетни файданы ёсдюрюуню юсюнден айта, республикада кёп объектле кадастр эсепге салынмагъанлары, алагъа налог төленмегенин чертип, бу кемчиликни кетериге кереклисин да айтханды.

Юйюрню

даражасын кётюрюрге

2015 жылда республикада айлыкъны орталыкъ ёлчеми 20,5 минг сом болганды. РФ-ни Президентини май указларына тийишлиликде, бир-бир отрасльлада хакъны кёбейтирге къолдан келгенди. «Алай барыбыз да ангылайбыз, инфляция бла тенглештиргенде, ол артыкъ доюн туюлду. Хакъны ёсдюрюу жаны бла мадарла этилирге тийишлиди», - дегенди ол.

Юрий Александрович, юйюрню даражасын игилендирирге кереклисин чертип, кыралда аналыкъга, сабийликке этилген болушлукъну юсюнден да айтханды. Ол «Аналыкъ капитал» программаны болжалы энтта эки жылга созулганын иги оюугъа санап, былай дегенди: «Бу эмда башха программаланы хайырындан туугъан

сабийлени саны иги да кёбейгенди».

Быйыл а Нальчикде перинатап араны кыуарулушун битдирирге мурат барды, онкология диспансерни мекаямы андан ары ишленирикди. Бюгюнлюкде уа республиканы битеу эллери фельдшер-акушер пунктла бла жалчытылыныпдыла.

Посланияда сабий садлада окутуудан башлап бийик профессионал билим берюге дери битеу кемчиликке, жетишимле да белгиленгенди. Юрий Кокос былтыр жангы школ ишленгеннин, анда уа 550 сабийге жер барды, бир ненча сабий сад ачылганын, жангыртуу жумушла тамамланылып, къошакъ халда сабийликке 3,3 минг жер кыуарлганын айтханды.

Болсада Бир кырал экзаменни кёрюмдюрери, школчуланы билимлерини качествову артыкъ иги туюлдуле. «Устаз сабийни билим алыуга сейирин къозгъарга, ол хар дерсге да суйюп, жангы затны сакълап келирча этерге керекди. Бизни уа фахмулу устазларыбыз кёпдуле», - дегенди.

Окытууга - бийик качество

Вузланы оночуларына уа жаш адамла башха регионлагъа кетмезча мадарла этерге борч салыннганды. Республиканы Башчысы келтирген шартлагъа кёре, былтыр экзаменледе иги балла алган 1,5 минг жаш адамны жартысы тенгли бири башха регионлагъа кетип, анда окууга киргенди. «Бу ишни тохтатырга тийишлиди. Кесибизде качествову билим берилерча этерге борчлуду», - деп белгилегенди ол.

Юрий Александрович миллетле эм динле аралы келишиулюкню, граждан обществову институтлары бла байламлыкъла жюрютюуню юслеринден да айтханды. Ол быйыл 18 сентябрьде РФ-ни Кырал Думасына депутатланы эмда КъМР-де жер-жерли самоуправленианы келечилерин айыруула боллукълары эсерттип, къол кётюрюуню ачыкъ, кыуарулуу, бир тюрлю бузукъсуз бардырырга борч салганды.

ЖКХ-га -

энчи кыайгырыу

Посланияда жашау-журт коммуналь мюлкню тапландырыуню, энергетика жалынчакъсызлыкъны жалчытыуню, жер-жерли самоуправление органланы ишлерин кыуарууну, экологияны, тегерекдеги кыудуретни сакълауну, приватизацияны юслеринден да айтханды. Кокос кёп кыатлы юйледе жашагъанла бирге хайырланган мюлк ючюн төлерге борчлу этилгенлерин эсерттип, бу программаны халкъга ангылатырга кереклисин да айтханды. «Закон алагъа таплыкъга жарашдырылганын, адамла ахчалары башха жумушлагъа кыоратылмай, мекаямлары жангыртууга бериллигин ангыларча, ийнанырча этерге тийишлиди», - деп, парламентарийлеге бу төлеуледе льготала тохтатырыу жаны бла законла жарашдырырга кереклисин билдиргенди.

Докладны ахырында республиканы Башчысы толтуруучу, законла чыгаруучу власть органла, быйылча, бир бирлери бла кыаты байламлыкъда ишлерге борчлу болганыларын да чертгенди. Ол парламентарийлени не къадар кёп закон чыгарарыбыз деп кюрешмей, аланы качествовуна энчи эс бурургъа чакъырганды.

Республиканы шёндюгю жашауу, келир кюню ючюн да кырал власть органла, депутатла, жер-жерли самоуправление, жамауат организацияла, жаш төлю, битеу халкъ да жууаплы болганыларын энчи белгилеп: «Барыбыз да бирге болсакъ, битеу кемчиликден, чырмауладан кытулаллыкъбыз. Жуукъ заманда уа Къабарты-Малкъарны кыралда бек иги айныгъан регионна айландырып къоярга къолубуздан келликди. Анга уа бизде битеу онларыбыз бардыла. Бек башы уа - халкъ бла власть органла биргедиле», - дегенди.

Посланияны

юсюнден оюмла

Посланияга тынгылагъандан сора КъМР-ни Парламентини спикери Татьяна Егорова, РФ-ни Федерал Жыйылыууну Федерация Советинде Къабарты-Малкъарны келечиси Улбашланы Мухарбий, законла чыгаруучу органда фракцияланы башчылары да журналистлеге документге кеслерини кёз къарамларын билдиргенди.

Татьяна Борисовна Посланияда экономиканы бла социаль сфераны айнытыуну эсеплери чыгарылганыларын, битеу проблемала ачыкъланганыларын, аланы кетериуню жоллары белгиленгенлерин чертгенди. «Документде экономиканы айнытыуга энчи магъана берилгенди. Бюгюнча кыйын кезиуде уа ол керекли ишди.

Инвестицияланы кёбейтирге, тыш кыраллы продукцияны кесибизники бла алышырга борчла салыннгандыла. Гитче эм орталыкъ предпринимательлеге кыралны жанындан болушлукъ этиллиги, бизнесни бла кырал власть органланы араларында праволу байламлыкъла кючленириктери да айтылганды. Послание программа документди дерге да боллукъду, ол бизни мындан ары ишлерге кёллендиреди», - дегенди ол.

Улбашланы Мухарбий оюм этгенича уа, докладда кёп магъаналы жумушла, борчла белгиленгенди. «Мен Юрий Кокос социаль жумушлагъа кыоранчла азайтылмалыкъларын айтханына бютунда бюсюрегенме. Келир жыл федерал бюджет кысхартылады, дефицит бла байламлы бир-бир кыоранчланы азайтырга тышерикди. Кыйын жашау болумга тышгерик, сакъатла, пенсиячыла уа кырал аланы алларында кесини боюнуна алган битеу борчларын да толтурлугъун эшитгенди. Ол артыкъда магъаналыды», - дегенди ол «Единая Россия», «Справедливая Россия», ЛДПР, КПРФ, «Зеленые» политика партияланы Парламентге фракцияларыны башчылары Михаил Афашагов, Светлана Азикова, Валерий Гриневич, Борис Паштов, Сафарби Шагапсоев журналистлеге Посланияга кеслерини кёз къарамларын билдиргенди. Ала документ толтуруучу власть органланы алларына уллу борчла салганын, хар сферада да кемчиликке ачыкъланып, аланы кетериуню жоллары белгиленгенлерин чертгенди. Жер халланы тапландырыуню юсюнден айтылганы уа кёп жылладан бери тамамланмай келген проблеманы кетериге себеплик этиринге ышанганыларын айтхандыла.

Послание газетни келир номеринде басмаланырыкъды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Документле

Къабарты-Малкъар кырал университетни биринчи ректору Х.М.Бербековха эсертмёбюст салыуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар кырал университетни биринчи ректору, республикада бийик билим берген системаны айнытыуга тийишли юлюшюн къошхан Х.М.Бербековну атын ёмюрлюк этер муратда эмда ол туугъанлы 100 жыл толгъаны бла байламлы «Тарых шартланы эмда бийик жетишимле болдургъан, Къабарты-Малкъар Республиканы аллында кыйынлары уллу болгъан инсанланы да атларын ёмюрлюк этиуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы 2012 жылда 18 декабрьде чыгарылган 94-РЗ номерли Законуну 7-чи статьясыны 1-чи кесегине кёре бегим этеме:

1.Къабарты-Малкъар кырал университетни биринчи ректору Х.М.Бербековха бюст эсертмени Нальчик шахарда, Чернышевский орамда, 173-чю номерли мекаямы кыатында салырга.

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу бийик билим берген «Х.М.Бербеков атлы Къабарты-Малкъар кырал университет» федерал кырал бюджет билим беруу учреждение бла бирге бу Указы толтуруу бла байламлы кыуаруу ишле тамамларыларын эмда къоранчлагъа ахча керекли тенгли бир ёлжюню жалчытырга борчлу этиледи.

3.Бу Указ кыалай толтурулганына контроль этиу Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини орунбасары В.М.Битоконну боюнуна салынады.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Ю.КОКОВ

Нальчик шахар,
2016 жыл 19 февраль,
№17-УГ

Телеграмма

Жапсарыу, кёл этдириу сёзле

Юрий Кокос Север Осетия-Аланияны халкъына ол республиканы башчысы Тамерлан Агузаров ажымлы ёлгенине бушуу этгенин билдирип, кыайгы сёз бергенди. Аны жуукъларына бла ахлуларына ала бла бирге ачыу этгенин айтып, алагъа жапсарыу эмда кёл этдириу сёзле жоралаганды.

«Тамерлан Кимович Агузаров кыралыбызны, Север Осетия-Аланияны халкъыны сейирлерине таза жюрекден кыуллукъ этиуню юлгюсю болгъанлай кыаллыкды. Аны Шимал-Кавказ федерал округну субъектлерини араларында кыоншу халланы, регионда ырахатлыкъны, келишиулюкню кючлендириуге салгъан кыйыны айтып айталмазча уллуду.

Къабарты-Малкъарда кыарындаш Север Осетияны айтхылыкъ жашын бир заманда да унутурукъ туюлдуле. Республиканы халкъына, ёлгени жуукъларына бла ахлуларына биз ала бла бирге бушуу этгенибизни билдиригизни тилейме», - деп жазылыпды КъМР-ни Башчысы РСО-Аланияны оночуларына жиберген телеграммада.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

21 февраль - Ана тилни халкыла аралы кюнү

Сиз юйюгюзде ёз тилигизде сёлешемизиз?

ЮНЕСКО 2010 жылда тас бола турган тиллени атласын жарашдырган-ды. Аллайлагы 136 миллет саналады, бу организацияны тергеулерине кёре. Ала аны алты критерийге кёре тохташдыргандыла: 1) кюркюулары болмаган, битеудуния тилле (орус, англиз); 2) болумлары кюркюу туудурганла; 3) тас болурга уллу кюркюулула; 4) жокь болурга алай кеп кьалмаганла; 5) жокьну орунундагыла; 6) ёлген тилле.

Сагыш этип кьарасакь, ачыгын айтырга борчлубуз. Биз бусагьатда алай аламан болумда туюлбуз. Алимле хар эки айдан (иги ойлагьыз!) жер башындан бир тил тас болады, ёледи деп тергейдиле. Этинги-женинги титиретедиле бу сёзле. Дагыда ала айтхан бир зат: кьайсы халкыны да сабийлерини 30 проценти ёз тилинде сёлешмей эсе, ол, жарсыугьа, тас бола турганнга саналады. Былайда тергеуле керек окьуна туюлдуле бизге. Барыбыз да ахшы билебиз, кепле ана тилде сёлешмегенлерин, аны дерсине барырга окьуна истемегенлерин.

Насыпха, бизни ол болумну иглендирир, ата-бабаларыбыздан кьалган байлыгыбызны сакьлар онгларыбыз асламдыла. Алай эм биринчи борчубуз - анда сабийлирибизни сёлеширге юретиудю! Алайсыз бизни не тюрлю кьыйыныбыз да тукге тиерик туюлду.

Тамбла Ана тиллени халкыла аралы кюнү болганы бла байламлы биз бир кьауум адамга бу сорууну бергенбиз.

МАЛКЪОНДУЛАНЫ Люба,

Нальчикде 28-чи прогимназияны малкьар тилден бла адабиятдан устазы:

-Таулуланы, жокь этебиз деп, кьум тюзлеге элтип тёккенде да, малкьар миллет миллетлигин сакьлагьанды. Жолда ачдан, жалангачдан жан бергенле сау кьалганладан кеп болгандыла. Алай жигер халкь, адам саны аз болганына да кьарамай, таш башында юй болуп жашагьанды. Онюч жылны ичинде кесини адетин-тёресин, тилин тас этмей, чыдагьанды. Биз, жаш тёлү, баш уругьа керекбиз алагы - бюгюнню жашауу саугьага берген адамларыбызга!

Алай айтханлыгыма, ким сау болугьуз дейди, бирсиси уа таулула дерге окьуна истемейди. Нек? Кесини тилинден ыйлыкьганмы этеди? Бусагьатдагы жаш тёлюбюзге кьарасанг, асламысында орусча сёлешедиле. Малкьар тилибизни уа нек хайырланмайбыз? Ата-бабаларыбыздан бери сакьланып келген айбат байлыгыбызны гунч эте турабыз! Нечик кьатышдырып хайырланабыз орусчаны. Онючжыллыкь азапха чыдагьан эм багьалы затыбызны кеси кьолубуз бла саркьган суугьа атып, тенгизни теренине ашыра турабыз.

Кесибизни ариу, ким да юлгю алырча адет-тёребизни бир жанына салып, тыш кьыралланы ызларындан чабарга кюрешебиз. Ансыз да аз санлы миллетбиз, ол ыз бла барсакь, кесилигибизни жокь этерикбиз. Жыйырма-отуз жылдан ол кюннге жетерча халдабыз бусагьатда. Нек дегенде жаш атала бла анала кеслерини сабийлерине ана тилни билдиргенни артыкь, керексиз ишге санайдыла. Аны дерслерине барган заманнга андан эсе бегирик англизча юйре-

нирге юрюсюн дегенле бардыла, жарсыугьа. Алай бла ала билимми, акьыллы болуп кьаллыкь сунадыла. Ана тилин билмеген адам а жарлыны да жарлысыды деп ким ангылатсын алагы?! Ол болумга туурадан кьарасанг, ариу чагып келген гюл таланы сугьарган сууну тыйып кьойганнга ушайды. Тилейме, жангы ёсюп келген жаш тёлюню суусап этип кьыйнамагыз!

АКЪКЪЫЗЛАНЫ Лейля,

юч сабийни анасы:

-Биз Нальчикде жашаганлыкьга, насыпха, сабийле ана тиллерин иги биледиле. Ол кьуру мени кьыйыным туюлду. Былайда кьайын анама ыспасым, ыразылыгьым да уллуду. Аны барыгыз да таныйсыз, белгили художник Акькьызланы Сиярады. Ол кесини туудукьлары бла малкьар тилде сёлешеди. Культурга жол ана тилден башланады деп юретеди. Андан сора да, жайда, сабийле школ каникуллада болган кезиуде, бизни барыбызны да элге жибереди. Анда уа, кертиси бла да, бютюн иги сёлешип башлайдыла тауча.

Малкьар тилден устаз Алтууланы Зухурага да ыразыма. Ол кесини дерслерин сейир кьурап, сабийле ана тиллерин сюерге итинирча этеди. Кьалай-алай десек да, школ да, юйюр да бирикселе, халкьыбызны бу жарсыуу боллукь туюлду эди.

КЪУРШАЛАНЫ Зухура,

КьМКЪУ-ну Устазланы усталыкьларын ёсдюрген институту педагогика кафедрасыны методисти: -Биз бусагьатда метеке кеси кьабындан жийиргенлей болуп турабыз. Бюгюнлюкде тамата тёлюге саналыкьларыбызда окьуна орусча кьатышдырмаган, кеси тилибизде чыпчыкьланы, кырды-

кланы, д.а.к., атларын айталган хазна жокьду. Ол даражага жетмез ючюн а, биз жукь этерге кюсемейбиз, хар нени болганыча кьуюп кьоябыз.

Элдеде окьуна хал аламантды деп айталлыкь туюлме. Бир кьызыкьны билеме. Ол элде ёсгенди, алай малкьар тилде окьуй билмейди. Бюгюнлюкде тынгылы жерде ишлеген да этеди. Энди кеси ангылап, окьурга жангыдан юйрене турады. Айхай, алай этерге суйгенле аздыла. Ол окьуй билмей кьалганында терслиг а кимдеди?!

Интернетде Кьулийланы Кьайсынны «Мамырлыкь, кьууанч сизге, саула!» деген чыгьармасы дуняны эм иги жюз назмусуну санына киргенин окьугьанма да, кьаллай бир кёлүм кётюрюгенди. Бизни халкьыбызны атын айтдырган тилибизге нечик кьайгырмай, кьымылдарга суймей кьалганбыз.

Бирси миллетледен окьуна асламы сабийлери малкьар тилни сайласала сюеди. Сиз аны билсегиз, бирси тюрк тилли халкьланы да ангыларыкьсыз деп юретедиле. Биз а, не таулу, не орусла болмай, орталыкьда кьалганбыз. Ёз тилин билмеген кесин миллетини адамына санарга эркин туюлду. Нек дегенде халкь жаланда аны ана тили саулукуда сакьланады.

САРДИЯНЛАНЫ Назир,

бизнесмен:

-Биз узакьда - Новосибирск шахарда - турганлыкьга, юйде барыбыз да малкьар тилде сёлешибиз. Ол мени жашау жоругьумду. Кертиди, сабийлени аналары малкьарлы туюлду. Алай а кепледен эсе уста сёлешеди тауча. Аны биринчи малкьар тилге юретип, адетлирибизге да туюндюргенме.

Сабийле шёндю студентледиле. Ала да иги биледиле ана тиллерин. Ол жаны бла борчуму толтурганьа ыразыма. Кьабарты-Малкьарга келсек, ала бирсилени сёлешгенлерин ангыламай, не кеслери жукь айталмай, жунчуп турмайдыла. Аны себепли уа жуукьла, тенгле да ыразыдыла.

Биз А.Пушкинни окьуна малкьар тилде окьуйбуз. Ол китапны келиним, врач Геккиланы Жаннет саугьага берген эди да, бек багьалайма. Ненча тилни билсенг, анча жашау жашайса, дейдиле. Мен а таулума. Кеси миллетими жашаууну татыуун ангыламасам, аны сабийледен да сыйырсам, сора кимме?!

МОКЪАЛАНЫ Зухура

казырлагьанды.

Миллиардсомлукь предприятие **Невинномысскда** Ставрополь крайны губернатору Владимир Владимиров эм ООО «Невинномысский радиаторный заводну» таматасы Дмитрий Мионов предприятяны бла крайны правительствосуну араларында бирге ишлеуно келишимине кьол салгьандыла, деп билдиргендиле регионну башчысыны пресс-службасындан. Аны баш маганасы Невинномысск регионал индустриялы паркны тийресинде уллу инвестпроектни (жылуу бардырган акькалаи быргьыланы чыгаруу жаны бла заводну сюеу) кьурауду. Аны багыасы 1,05 миллиард сомга жетеди.

Айтылганнга кёре, проект импортну алышындыруу умут бла жарашдырылгьанды эмда ол Ставропольда промышленностьну айнууна себепди. Заводда 500 чакьлы бир ишчи жер ачар умутлудула. Предприятяны чыгаруууну план ёлчеми жыл сайын 7 миллион секцияды. Инвесторланы акьылларына кёре, жангы производство, кьыралда алюмин радиаторланы рыногунда 6-7 проценти алып, Кьытайдан келтирилген продукцияны азайтырыкьды.

Продукция чыгарып башлагьанды

Адьяеда быйылны экинчи жарымында ачыллыкь «Волма-Майкоп» гипс завод пазогребневый плиталаны сынам-промышленный партиясын чыгарып тебирегенди. Аны юсюнден ТАСС-ны корреспондентлерине «Волма» компанияны административ вопросла жаны бла таматасыны орунбасары Анна Козлова билдиргенди.

-Заводда бу плиталаны чыгарырга оборудовани салынып бошалгьанды, энди биз сынам-промышленный партияны тап хазырлар умутлуду. Бу чыгарлыкь продукциябызны технологиясын ишде сынап кёрюудю, анга 2-3 ай заман кетерикди, - дегенди ол.

Аны бла бирге кьургакь кьурулуш смесьлени чыгаруу жаны бла оборудованины да тохташдыра турадыла. Бу производство да апрельни биринчи жарымында ишлеп башларыкьды.

Тёрт жангы авиарейс

«**Руслайн**» авиакомпания быйылны 29 февралындан башлап Ростовну аэропортундан тёрт жангы авиарейс кьураырыкьды. Энди самолётла Екатеринбургга, Самарага, Сочи, Кьазаннга учарыкьдыла, деп билдиредиле аэропортну пресс-службасындан. Авиачуула элли адам сыйынган Bombardier CRJ - 100/200 авиалайнерледе ыйыкьга юч кере боллукьдула.

Дондагы Ростов-Екатеринбург эм Самара-Дондагы Ростов маршрут бла учуула геуюрге, орта эм байрым кюнледе боллукьдула. Башха жанларына баш, бараз, эм байрым кюнледе учарга жарарыкьды. Жангы авиарейсле кьуралгьаны бла Ростовну аэропортларындан регионла аралы рейслени географиясы он россей шахар чакьлы бирге кенгертилкьди.

Орамланы тап халда тутарча

Север Осетия-Аланияны ара шахарында хар айны ахыр байрым кюнү санитар кюннге саналды. Владикавказны властьлары алай бла шахарны орамларын тап халда тутарга умутлудула. Жаз башыны аллында администрация битеу да шахарчыланы жашаган жерлерин тазалыкьга чакьыргьанды.

Бу жаны бла жангы бегим да чыгаргьандыла. Анга кёре, 2016 жылны 1 февралындан башлап хар айны ахыр байрым кюнү Владикавказны тийрелеринде санитар кюнча бардырыллыкьды, деп белгиленеди шахарны администрациясыны сайтында. Север Осетия-Аланияны таматалары шахарчыла бу чакьыруугьа уллу кёллюлей кьалмазлыкьларына ышаныудадыла.

Сабийлеге - реабилитация ара

Ёйскде сакьат сабийлеге деп жангы реабилитация ара кьураллыкьды. Аны юсюнден Битеуроссей халкь фронтну (ОНФ) Краснодар крайда регион бёлюмю билдиреди.

-Шахарда ишлеп турган школ-интернатны, жангыдан план этип, акьылбалыкь болмаганлагы эм сакьат сабийлеге, ол санда алыкьа школга бармаган гитчелеге да, деп тюрлендирирге предложение айтханбыз. Аны бла жамауатны бу кьауумуна бла аланы ата-аналарына болушлукьдан сора да, биз жангы ишчи жерле кьураалыкьбыз, школ-интернатха алгын кьоратылган ахча да зырафына кетерик туюлду, - дегенди ОНФ-ни регионал штабыны келечиси Валерий Черненко.

Организацияда белгилегенлерине кёре, крайны Минтуду аланы бу башламчылыкьларын дурус кёргенди. Бусагьатда тийишли документле жарашдырыла турадыла.

Конкурс

Жерлешлерибиз Сочиде фестивалыга кьатышырыкьдыла

Нальчикни школларыны тамата классларыны окьуучулары «Здравствуй, Сочи!» деген экинчи Битеуроссей жаш тёлү спорт эм билим беруу жаны бла фестивалыга барлыкьдыла. Ол XI Паралимпиада оюнлагьа жораланып бардырылады, деп билдиредиле Нальчик шахар округну администрациясыны пресс-службасындан.

6-10 мартда «Мир без барьеров» деген чакьырым бла Сочиде

форум ётерикди. Анга кьыралны школларындан тири, фахмулу эм билимми сабийле кьатышырыкьдыла. Ол санда Кьабарты-Малкьардан да отуз окьуучу барды.

«Красная полянада» конкурс-оюн программа да кьураллыкьды. Мында бизни жерлешлерибиз, «Регион аралы кьонакь юй», «Визит карточка», «Суратланы конкурсу», «Белгили олимпиадачыла бла паралимпиадачыла - бизни жерлешлерибиз»

эмда «Чыгьармачылыкь жаны спортчуларыбызга тутхучлукь» номинациялада проектлерин кёргозтюрюкдюле.

Жаш адамла мастер-класслагы, тренингле, экспресс-лагы, чыгьармачылыкь жаны бла курслагы да кьатышырыкьдыла. Ахырында хорлагьанлагьа дипломла бла эсде кьалырча саугьала берилдикдиле.

Бизни корр.

Ата журтубузга күүлүк этгенлеге, аны

Кышхатау Холам-Бызынги районну арасы болган жыллада милицияны начальниги Бачи улу эди. Ёсюмю, субай санлыгы бла да айырмалы. Аты эсимде тойюлдю. Дагыда бар эди бу туктумдан органлада ишлеген бир жаш. Ариулугуна кырап туруп эдинг. Суратда сиз кырген жашны да Аллах чырайлыкдан юлюшсюз кыймаган эди. Ол Бачиланы Гитчени жашы Мустафады. Акъ-Суудан кып батырла чыккандыла, ол аладан бири эди.

Рокоссовскийни «Солдатский долг» деген китабында генерал-лейтенант Белов башчылык этген армияны дивизияла-

керекди», - деп айтылганды анда.

Мустафаны жашауу ахыр кюнлерини эм урушда кыргюзтген этгюрлюкюню юсюнден «Старшина-сержант» деген журналны онунчу номеринде полковник И.Вакуровну «Рассвет на Днепре» деген аты бла басмаланган статьясында быллай шартла бардыла: «Генерал-лейтенант П.А. Беловну 61-чи армиясыны аскер бөлүмлерине Неданчи элни кыатында Днепрден өтерге буйрук болганды. 77-чи гвардиячы жаяу аскер дивизияны 218-чи полкуну гвардияны лейтенанты М.Магеромов башчылык этген 5-чи ротасы ал тизгинде барганды. Ротаны

Акыйп сөзү

Михаил ФРУНЗЕ:

Даражабыз жюрюрюн сие эсек, биз кючлю болурга керекбиз

Туркестанда молдаванлы фельдшерни бла воронежчи элли кызыны юйюрюнде тууган Михаил Фрунзе Россейни тарыхына хорламлы аскерни кыраганы бла киргенди. Кыозгалыула чыга да тунчуга турган тынчылыксыз кезиуде ол аскерге чакырылган эллиден аллай дивизия жыйышдырган эди, Биринчи дуня урушну отунда чыныккан генералла башчылык этген акыланы ууатырга кыолундан келген.

Аскер жаны бла бийик билими болмаганлыкка, Фрунзе профессионаллары тегерегине жыя билгенди. Ол себепден аны генштабистлери акыланы окуулу аскерчилерин хорлап чыгыучу эдиле - карталада уггай, Граждан урушну кыанлы аулакларында. Ол кеси да бек жигит болганды, кыйын кезиуде кыолуна сауут алып, алга ёшюн урганды. Эки кере жаралы болганды.

Михаил Фрунзе Колчакны бла Врангельни онглаганды, Туркестанны бойсундурганды, Украинада петлюрачылары бла махночулары гунч этгенди. Тарыхчыла энтта да даулашханлай турадыла, аны 1925 жылда операция этиле турганлай ёлгени бошдан тойюл эди деп.

Аскер шухуну сабийлерин Советлени кыралыны биринчи маршалын Климент Ворошилов кесине алган эди. Фрунзени жашы Тимур 1942 жылда хауа сермешледен биринде жоюлганды. Анга Совет Союзну Жигити деген ат аталганды (ёлгенден сора).

Айтхылык аскер башчыны акыйп сөзлери бюгюнлюкде да маганаларын тас этмегенди. Ма аланы бир кыауму:

Мамырлыкны жалчытыуу бек кыйматлы амалы - Кызыл Аскерни кючюн ёсдюрюудю.

Не уллу политика талпынулуку, сермешге кирирге эмда жанынги окъуна берирге итиниулук да болушурук тойюлдюле хорларга тынгылы хазырлануу болмаса.

Хар зат да кеси заманында, тийишли жеринде болса игиди. Аскер башчыны хунерлиги да кып тюрлю амалдан бла мадарладан керекли кезиуге жараулуусун айыра билгенинде ачыкканырыккыды.

Улуу, гитче да хорлам душманы уруш этген аскер кючюню бир кесегин гунч этиу бла ёнчеленмейди, кыалган аскерчилени андан ары сермеширге кёллери бармай тохтаса, арсарлык акыйлларын бийлесе, ма аны жетишимге санарга боллуккыду.

Мамыр заманда да аскерле кыоруулануу, алга баруу жаны бла борчланы тамамларга кыолларындан келирча алай юйренирге керекдиле. Бек алга уа - ала аяусуз алга барырга хазыр болурга борчлудула, нек дегенде ол битеулю аскер борчланы бек жууапы, маганалы эмда кыйын кесегиди.

Хорламны солдатлары

Ротаны парторгу

рындан бирине Днепр черекден өтерге буйрук берилгенини эм дивизияны солдатларыны бла офицерлерини жигитликерини юсюнден айтылады. Мустафа, баям, ол бөлүмде күүлүк этгенди. Кып жылланы белгисиз тас болганга саналып турганды.

Жарсыуга, бизде сермешледе ёлгенлени, жесирге тышгенлени ол тизгинлеге кышуп да кыйгандыла. Бачи улу уа тас болмаганды. Ол, ротаны парторгу, коммунист, дайым да атакага ал сатырда барганды. Кылуугуна кыре борчу да алай эди аны.

Кызычыгы Шура ючайлыклай кыалганды, атасы фронтка кетгенде. Юй бийчеси, кып жилигандан кезлери сокюр болурга жетип: «Кыайда асыралганын билсем, ары бауурум бла сюркелип барыр эдим», - деучю эди.

Шура акыйбалык жыл санына жетгенлей, атасын излеп башлаганды. 1971 жылда СССР-ни Кыоруулау министрствосуну архивинден анга быллай жууап келгенди: «Бачиланы Гитчени жашы Мустафа 1943 жылда ючюнчю октябрьде Белоруссияны Комаринск районун азатлау ючюн сермешледе жоюлганды. Чернево элде асыралганды».

Бир ауук замандан а Шурага Подольскден кыагыт келгенди: «Бачиланы Гитчени жашы Мустафа 1943 жылда Курск дугада сермешледе этген жигитлиги ючюн «За отвагу» майдал бла саугаланганды. Ёлгени себепли саугасы кыолуна тышмегенди. Сурагыз, сюрюшдюрююз, ол сауга сизни юйюгюзде сакыланырга

парторгу Бачиланы Мустафа эди.

Жауунлу кырангы кече рота, черекден тауушсуз, шыбыртсыз ёткюп, аны онг жагысында тохтаганды. Бизни аскерчилерибиз гитлерчилени аяк тауушларын эм сёлешгенлерин эшитип тургандыла. Аллай бир жууукка эдиле жаула. Бир кесекден а, танг жарып, немисли солдатла ачык кёрюндюле.

Сууну башын, жагыны да ракетала бла жарытып, гитлерчиле миномётладан бла пулемётладан кючлю от ачдыла. Жууукдан-жууук келе, ротаны кыруоуга алдыла. Бизни гвардиячыларыбыз, тегерек тохтап, душман солдатла пулемётладан эм автоматладан от жандырадыла...».

Полковник И.Вакуров жазганга кыре, ол кюн гвардиячыла душманны атакаларын сегиз кере артха ыхтыргандыла. Фашист командование жаяу аскерчилерине болушлукка танкка, самоходкала да жибергенди. Авиацияны да хайырланганды. Болса да гвардиячыла плацдармны кыолдан ычындырмагандыла. Ротаны парторгу, гвардияны сержанты Бачиланы Мустафа, кызыл аскерчиле А.Лукьянов, М.Атаев, Н.Аминов, пулемётчула П. Лопаткин, Г.Чупров эм башкала ахыр окыларына дери сермешгендиле.

Улуу Ата журт урушка кыатышханланы хапарларына тынгыласанг, аланы кыайсы бирине да душманны куркасына жетерге умутлары болганды, алай аладан кып жарты жолда кыалгандыла. Хорламны кюнюн кыремегенле да Тууган журтну

аллында кеслерини сыйлы борчларын айыпсыз толтургандыла. Ол санда ротаны парторгу гвардиячы, коммунист Бачи улу да.

Ёлюм табанларындан баса айланганда да, Мустафа письмола жазарга унутмаганды. Гитче Шурачыкны саулугун-эсенлигин билирге сыйгенди. Юй бийчesine кыагытында былай жазганды: «Воронеж тийрелеринде уруш этебиз. Жаралы болуп, госпитальда жатханма. Мен парторглык этген ротаны солдатлары бары да алапат жигит жашладыла. Биз хорларыгыбызга аз да ишеклим жоккыду. Сиз да тылда иги ишлегиз, фронтну эл мюлк продукция бла жалчытыуга юлюшюгюзню кышугуз...»

Гитлерчи аскерле 1941 жылны кюжюнде Москваны босагысына жетгенлеринде, кыпле тынголген эдиле кыралыбыздан. Ма ол кырккыулу, кыайгылы такыйкыалада да парторг Бачиланы Мустафа солдатлары бла ушак этиюню тохтаткан уггай, бютюн тири бардырганды, аланы биз хорларыбызга алжаусуз ийнандырганды.

Чексиз уллу кишилиги болган коммунист, гвардиячы Бачиланы Мустафа кыралыбызны, халкыбызны алларында кесини борчун намысы-сыйы бла толтурганды. Эркинлик эм жалынчаксызлык ючюн жан бергенди.

Кызы Шура «Искожда» ишлегенди. Алчылары санында болганды, аны производство жетишимлерини юсюнден айтты кереклиси болмаз деп, алай сунама. Урууну Кызыл Байрагыны ордени бла саугаланганын белгилесек да тамамды.

КЫУЛБАЙ улу А.

ЭСДЕ ТУТУУ

Мермер ташлада - батырланы туктумлары

Бытыр Улуу Ата журт урушда жоюлган жерлешлерибизни атларын ёмюрлюк этген маганалы иш болганды. Элбрус районнга барганда Кенделенге кирген жерде «Бушуу этген таулу» мемориалны кып биледиле. Бу эсгерте Кыабарты-Малкыарны энчи белгилеринден бириди деге да боллуккыду. Бытыр а Улуу Ата журт урушда совет халкыны Хорламыны 70-жыллыгы байрамлаган кезиуде былайда жигитлерибизни хурметине жангы комплекс ачылганды.

Анда кыанлы кыазуатдан кыайтмай кыалган 756 кенделенчини туктумлары жазылыпды. Аланы араларында кыабартылыла, оруслула, эрменлиле, башха миллетлени келечилери да бардыла. Бу жашланы уа барысын да бир зат бирикдиргенди - Хорламга итиниулук, шухлук, кыарындашлык, Тууган журтха сыймеклик.

Бу комплекс районда бек уллуладан бириди. Аны кенглиги 4,6 минг квадрат метрден асламды. Батыр жерлешлерибизни атлары уа жыйырмадан аслам кыара мермер ташда жазылыпдыла. Комплекс ишлетиую башламчысы Кенделенни жамауат советиди. КыМР-ни Башчысы Юрий Коков, бу ишни маганалылыгын белгилеп,

эллелеге болушлук этген эди. Республиканы толтуруучу власть органлары да 3,5 миллион сом бёлгендиле, элни администрациясы да кесини юлюшюн кыошханды - 70 минг сом.

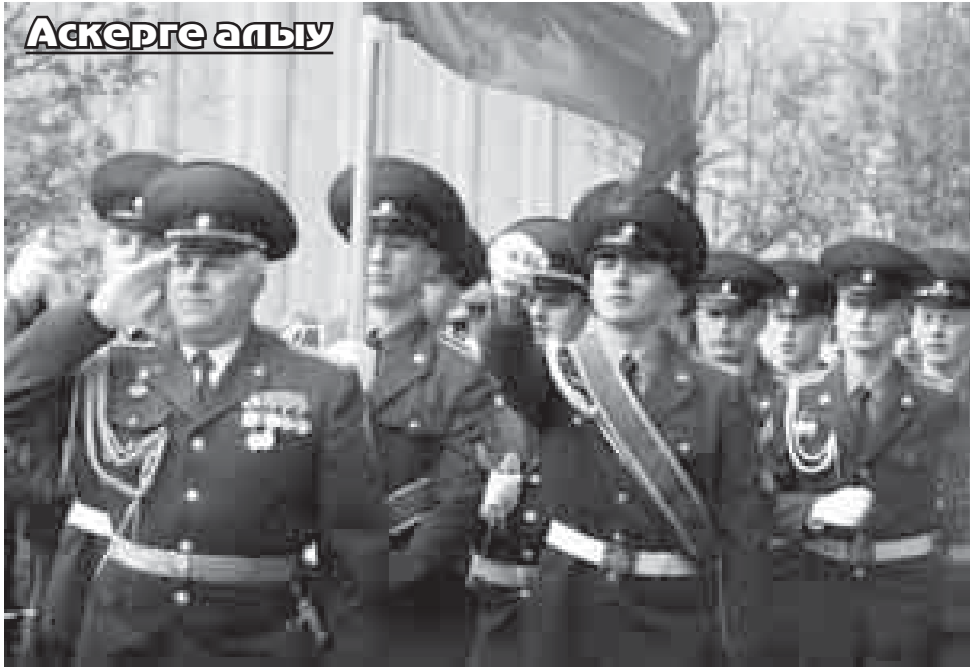
Мемориал «Прохладный-Элбрус» федерал жолда орналыпды, алай бла Минги тауну тийресине барган туристле,

районда жашаганла да алайда тохтап, Ата журтубузну кыоруулай жанларын кыанларын аямаган жигитлерибизге баш уруга, алага хурмет этерге боллуккыдула. Кенделенден Улуу Ата журт урушха 1500 адам кетген эди.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

Къоруулаучуларына - махтау, намыс, ыразылыкъ

Аскерге алыу

«Жашларыбызны билимлери бла саурукълары къууандырады»

Арт заманда Россейни Сауутланган Кючлеринде къуллукъ этерге хазыр болган билимли, саурукълу жашларыбызны саны кепден-кеп болуп барады. Ол къууандырады, нек дегенде алгъа-ракълада кеслерини граждан борчларын толтурургъа унамай, бугъуп айланганла, жалган справкала алганла да аз туююл эдиле. Ол а озган ёмюрню 90-чы жылларында армиягъа ышангылылыкъ тас этилгени, башха жанындан а аскерчилени жашау болумлары артыкъ доюн болмагъанлары бла да байламлы эди. Алай бюгюнлюкде уа ол кемчиликке кетерилгендиле.

КъМР-ни Аскер комиссариатыны жаш адамланы чакъыруу жаны бла бёлюмюню башчысы Аслан Карданов бизге билдиргенча, былтыр кюз арты чакъырууда Къабарты-Малкъардан къуллукъ этерге 600 жаш кетгенди. Аладан 303-сю - МВД-ны ич аскерлерине, къалганлары уа башха бёлюмлеге ашырылгандыла. «Асламында бизни жашла бир жерде къуллукъ этедиле, алай быйыл а бешуелен тенгиз аскерге туюшгенди. Сиз билгенликден, Балтий флотда «Къабарты-Малкъар» деген аты жюрютген кеме барды да, жашланы анда борчларын толтургъа насыпллары тутханды. Сёзсюз, ол а бек сыйлыды», - деп билдиргенди ол.

Жашланы араларында бек алгъа бийик профессионал билимлери болганла, ДОСААФ-ны курсларын бошагъанла, машинаны жюрютюрге «С» категориялы правола алганла сайланадыла. Аслан Карданов аскерге барыргъа суйген, саурукълары да иги жашларыбыз кеп болганларын чертип айтады. «Заман тюрленгенди, аскерде болган сауут бийик технологиялыды, аны хайырланган адамны да тийшли билими болургъа керекди. Биз школну тогъуз классын бошاپ, андан башха бир жерде да окумагъан жашланы алалмайбыз аскерге», - деп ангылатады.

Аны бла бирге Къабарты-Малкъаргъа берилген наряд уллу болмагъанына жарсыйды. «Бюгюнлюкде 18 жыллары толуп Россейни аскеринде къуллукъ этерге суйген беш мингден аслам жаш резервге салыннганды. Ала буйрукъ болмагъаны ючюн быйыл кеслерини граждан борчларын толтуралмайдыла», - деп къошханды Аслан Борисович.

Ол республиканы чакъыруу комиссиялары ишлерин тийшли даражада бардыргъанларын белгилеп, алагъа ыразылыкъларын айтханды. «Жаш адамны аскерде къуллукъ этерге жарагъаныны бла къалгъаныны, отсрочка бериуню юслеринден битеу оноулары бу органланы келечилери бирге келишип чыгъаргандыла. Чакъыруу кампания къуралуулу баргъанды, ата-аналадан неда жаш

адамладан тарыгъыула болмагъандыла», - деп чертгенди.

Аскерде кеслерин иги жанындан кёрюзгенле, командованияны махтауна тийшли болганла уа артда келишимле этип, аскерде къуллукъ этерге къалычу-дула. «Бек аздан жашланы 30 проценти контарктлагъа къол саладыла неда право низамны сакълауу органлагъа, МЧС-ге ишге киредиле. Аскерде ышангылылыкъ болгъаны, социальный льготала берилгенлери, иш табалгъанлары бла бирге бир ненча жылдан сора фатарла да алагъанлары ючюн жашла бу усталыкъланы суйюп сайлайдыла», - деп чертгенди ол.

Андан сора да, аскер устыкълагъа юйретген окуу юйлеге киргенлени саны иги да кёбейгенди. Сёз ючюн, былтыр вузлагъа бла аскер училищелеге республикадан 175 адам киргенди. Ол а алгъын жылла бла тенгешдиргенде 10-15 процентге кепдю.

-Асламында ала МВД-ны Ич аскерлерини вузларын сайлайдыла. Аскер-медицина академиягъа киргенле да бардыла. Рязаньда хауа-десант аскерлени университетине, Санкт-Петербургда темир-жол аскерлени институтуна да кеп жашыбыз баргъанды. Комиссариатны Нальчикде эмда Прохладныйде бёлюмлери бу жаны бла ишни бютюнда иги бардыргъанларын белгилерге суюме,- дегенди Аслан Борисович.

Битеу бу затла уа жашларыбыз билим-лиле, саурукълула да болганларына, ала спорт бла кюрешгенлерине шагъатлыкъ этедиле. Аскер вузлада окъургъа суйгенлени уа бек алгъа саурукълары тинтиледиле, ала 100 мертге эмда 3 километрге чабып, кеслерини кючлерин кёрюзтедиле, бир-бир учреждениялада уа жюзе билгенлени сайлайдыла.

-Аладан сора да, аскер усталыкълагъа окутуу программагъа юйреналлыкълары да суюзюледи, аланы социально-психология халлары да тинтиледиле, башха айтханда, ала тийшли тестледен этедиле. Школда бир къырал экзаменде алган балла да тергеледиле, - деп ангылатханды ол.

Бюгюнлюкде уа аскер комиссариатны муниципалитетледе бёлюмлери «Аскер къуллукъну юсюнден» федерал законнга эмда КъМР-ни Башчысыны указына тийшлиликде гражданланы аскер эсепге салыу ишни башлагъандыла. Ол 11 январьдан 11 мартха дери бардырылады. «Эсепге 10-11 класслада окъугъан 1999 жылда туугъан жашла салынадыла. Ызы бла аскерге жараулу жашланы, ол санда аскер билим берген учреждениялагъа, студентлени да сайлау башланырыкъды», - деп чертгенди бизни ушакъ нёгерибиз.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Антха кертичили

Ахшы муратларын толсунла, Руслан

Аскер бёлюмню тизгинлеринде къуллукъ этуу хар эр кишини сыйлы борчуду. Жашла кеслерин ары эрттеден хазырлап башлайдыла. Анда кесини атын махтау бла айтдыргъан а тынч болмайды. Аны ючюн школда иги окъургъа, низамлы болургъа, хар нени да билерге итинерге, спорт бла кюрешерге керекди. Ол затла къыйын кёрюнселе да, аскер бёлюмде, юйден узакъда, ала бары да жарадыла, бек болушадыла.

Огъары Малкъардан аскерде къуллукъ этерге кетгенле бусагъатда кеп туююл эселе да, ала анда таматаладан махтау тапханларына бёлюмледен ата-аналарына, школгъа, ишлеген жерлерине келген ыспас къагъытла шагъатдыла. Айхай да, ол алагъа, саулай элге, жамаутха окъуна ёхтемликди, къууанчды.

Атабийланы Тахир бла Ханифа халал къыйынлары бла жашагъан огъурлу адамладыла. Ёсдюрген сабийлерин да тюз ниетли, халкъгъа, къыралгъа жарарча юйретерге кюрешгендиле. Къыйынлары бошуна да кетмегенди. Адепли, ариу къылыкълы, намыслы адамла болгандыла.

Аланы жашлары Руслан къуллукъ этген Саратов областны, Татищев районуну Светлый посёлкасында орналган ракет аскер бёлюмге таматалыкъ этген полковник Карненко Вячеслав Дмитриевич, аны экинчиси майор Андреев Андрей Гонсович былай жазгандыла: «Сизни жашыгъыз Руслан бёлюмде къуллукъ этип башлагъан биринчи кючлеринден окъуна кесин иги жаны бла танытханды, аскер усталыкъгъа терк юйренгенди, политика, хазырлыкълары отличниги, ариу къылыкълыды,

низамлыды, бёлюмню жамаут жашаууна тири къатышады, ишде чыныкъгъан, тёзюмлю, къыйынлыкъланы хорлай билген жаш болгъанын кёрюзгенди».

Руслан аскерге кетгинчи районда, республикада да спорт жаны бла эришуледе алчылыкъланы алып тургъанды. Кеси да бийик билим берген юйледен биринде заочно юридический бёлюмде окъуй турганлай кетген эди да, аскер борчун тамамлап къайтханлай, окъуун андан ары бардырыгъады мураты. Биз а ахшы умутларын толсунла, Руслан, дейбиз анга.

Ата-анасы, эллиле да ёхтемленедиле

Огъары Малкъардан аскер къуллукъларын тамамларгъа кетгенледен бири Герийланы Бузжигитни жашы Мухамматды. Москвадан узакъ бармай, Наро-Фоминск районуну Калининц посёлкасында аскер бёлюмде ротаны командири гвардияны тамата лейтенанты Андрей Александрович Тимофеевден жашны ата-анасына махтау къагъыт келгенди. Анда уа былай жазылады: «Гвардияны кичи сержанты Герийланы Мухаммат къуллукъ этген аскер бёлюмню командованиясы ахшы жаш ёсдюргенигиз, юйретенигиз ючюн сизге ыспас этеди. Туугъан журтуну аллында борчну намыслы толтура, жашыгъыз низамлы, тизгинли, иш кёллю аскерчи болгъанын кёрюзгенди. Ол техниканы, сауутланы уста биледи. Аскер эм политика хазырлыкълары айырмалы кёрюмдюлери ючюн анга «Аскер эм политика хазырлыкълары отличниги» деген ат берилгенди. Аскер бёлюмню тюрлю-тюрлю эришуулеринде биринчи жерлени алып тургъаны ючюн грамотала бла саугаланнганды, бёлюмню командованиясындан да бир ненча кере ыспасха тийшли болганды».

Былай бюсюреу къагъыт алган Бузжигит бла Асият жюреклеринден къууанадыла. Бир жыл мындан алгъа ата-ана Мухамматны ашыра туруп: «Хайда, ахшы жолгъа бар, бет жарыкълы бол! Туугъан журтну кез гинжинича сакъла! Элибизни, миллетибизни намысын жойма!», - деп иги алгышыла, аманатла этип ашыргъан эдиле да, ол аланы айтханларын этгенди.

Элде ёсгени, иш жаны бла алгъан билими, усталыгъы, хунери аскер Мухамматха бёлюмде не жумушха да таукел узалыргъа болушадыла. Школда устаз-

ларыны айтыуларына кере, жаш аман окумагъанды. Эл мюлк техникумну механизация бёлюмю да ахшы белгиле бла бошагъанды.

Элде, ата-анасына болуша, ол мал ашла хазырлагъанды, чалгъы чалгъанды, бахча ишлеп, тирлик жыйгъанды. Къурулушха да усталыгъы, хунери болгъаны себепли элде изеулеге тири къатыша тургъанды. Бузжигит бла Асият, айхай да, эркиндиле ёхтемленерге Мухамматча жаш ёсдюргенлерине.

ГЕЛЯЛАНЫ Лиза.

КИНОНУ ЖЫЛЫ

Айтхылык жигитибизни
юсюнден сейирлик фильм

Быйыл Россейде Кинону жылыды. Аны бла байламлы эм республикада «Патриот», «Тийишли тёлнюю ёсдюребиз» деген проектлени жашауда бардыруну чегинде бу кюнледе СКГИИ-де тюбешу болганды. Анга КъМР-ни Парламентини Культура, граждан обществу институтларыны эм СМИ-ни жаны бла комитетини председателини орунбасары Георгий Наводничий, филология илмуланы доктору профессор Эфендиланы Салих, Нальчик шахар администрацияны Культура управлениясыны таматасы Мадина Товкуева, Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театрны артисти Мызыланы Таубий, режиссёр факультетде окъуган студентле эм бирсиле къатышхандыла.

Жыйылганланы алларында сёлеше, Георгий Витальевич республикада Кинону жылы бу вузда башланган ахшы шартха санай, огъарыда сагъынылган проектлени жарашдырганла муратларына жетерле деген ийнаныуун да билдиргенди. Быйыл аны бла байламлы 200 тюбешу бардырырга белгиленген айтханды. Бусагъатдагы жаш тёлюге сейир да болуп, жангыча кёрюнген фильмле кёргозтюллюклерин, ала цикллагъа (хар биринде онусу) юлешингенлерин да.

«Бизни кыралыбызда бирси жерледе болмагъан уллу байлыгыбыз барды десем, баям, ётюрюк айтырыкъ туююлме. Сёз фильмлерибизни, аланы аслам санда сакъланганларыны юсюнденди. Не АБШ-да, не Европаны кыралларындан биринде кино хазналары алай сакъланмагъанын а чертирчады. Бюгюн сиз кёрлюк чыгъарманы хазырларгъа уллу кыйын салган адамгъа - Мызыланы Таубийге - ыразылыгымы билдирирге сюеме,- дегенди.

Ол да бу вузду таууханын айта, «Полёт в бессмертие» фильмин къалай

бла хазырланган жыйылганлагъа эшитдиргенди. Ол аны диплом иши болганын, Москвагъа барып, аслам материал жыйышдырганын да.

Андан сора да, Совет Союзну Жигитлери Байсолтанланы Алимни, Уммайланы Мухажирни юслеринден билдириуле бла болушханларын белгилей, проректор Эфендиланы Фуадны ата-сына эм анасына уллу ыразылыгын билдиргенди. Бу тюбешуно кюралганланы барысына да ыспас этгенди.

Бизни бла залдагыла сагъынылган фильмге къарагъандыла. Мында Байсолтан улуну туугъанындан башлап ахыр кюнюне дери жашау жолуну, фронт жылларыны юсюнден тынгылы, толу информация барды. Аны орус тилде хазырланган кыйматы да асламды. Алай бла республикабызда аллай даражалы атха эм биринчи тийишли болгъан уланыбызны юсюнден бирси халкъланы келечилери да бютюн кёп зат билирча онг чыгъады.

Аны юсюнден кинолентагъа къараган студентле кеслери да айтхандыла: «Биз быллай жигит барды деп эшитген этгенликге, аллай толу

информацияны билмегенбиз. Кыйынлык адамланы бирикдиргенин, Улуу Ата журт уруш кыралгъа къаллай палах болганын былайда бегирек сезгенбиз».

Былай жыйылыулары терк-терк кюраргъа кереклисин айта, Салих Ибрагимович сабий заманында Кенделенде адамла Алимге къалай тюбегенлерини юсюнден сейир хапарны да эшитдиргенди. Мал союп, къазан къайнатып, аны сыйын-хурметин кёргенлерин.

Къартла: «Сен Аллахны уа эсгеремисе?»- деп сорганларында, жаш: «Мен аны бир заманда да унутмайма. Жерде, кёкде болсам да, ол мени жюрегимдеди», - деп жууаплагъанды. «Аллай белгиле адам кююнуна алып ийнаклагъаны кёзюмо юсюндеди», - дегенди Эфенди улу.

Жыйылганла, кино искусствону юйретиу, ангылатыу магъанасын белгилей, аны юсюнден жаланда Кинону жылында эсгерип къоймай, бирси заманда да унутмазгъа, жаш тёлнюю аны кыйматына тюшондюрюрге тийишлисин чертгендиле.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

ПРОЕКТ

Регион аралы чемпионатха
къатышырыкъдыла

Бу кюнледе КъМКЪУ-да Кейс-Рум «Грани» деген регион аралы чемпионатха айырыу бошалганды. Бу проект вузда «кейс» деген технологияны сингдириу бла байламлыды. Конкурса право, экономика эм финансла факультетледен жети команда къатышханды: «Мэр в квадрате», «Фортуна», «Профи+», «Альтернатива», «Домино» эм «Перфект». Эришиую СКФУ, Росмолодёжь эмда «Машук -2015» деген форум курагъандыла.

Бир ыйыкны ичинде жаш адамланы электрон почталарына тамамларгъа керек ишле жиберилип тургандыла. Бизнес-кейсле практикалы дерслен кюраладыла. Ала предприятияны неда организацияны иши бла байламлы болгандыла.

Проектни магъанасы - студентлени араларында эм фахмуланы ачыкларгъа, алагъа жетишимли компаниялада стажировканы ётерге болушургъа эмда урунургъа онг берирча этерге. Аны кезиуюнде къауумла тёрт соруугъа беш-он минутну ичинде тийишли жууапла табаргъа керек эдиле. Дерслени асламысы иш хакъ, жетишимли сатыу- алыу бардырырча амалла бла байламлы эди.

Эксперт комиссияны санында

ИПЭИФ-ни бухгалтер учёт, анализ эм аудит бёлуюню таматасы Андемиркан Шидов эм КъМКЪУ-ну Право, экономика эм финансла институтуно доцентлери бла профессорлары болгандыла. Бизнес-оюнда биринчи жерни «Прогресс» команда алганды. «Перфект» бла «Профи+» а

экинчи эм ючюнчю жерлеге тийишли болгандыла. Ала май айда Кейс-Рум «Грани» чемпионатны финалында СКФУ-ну жыйымдык командасы бла тюбеширкидиле.

Зарина АДЖИЕВА,
КъМКЪУ-ну пресс-службасы.

Жангылык

Ыннала башхаланы
балаларына
хакъсыз къарайдыла

Чебоксары шахарда уллайган тиширула ата-аналары ишден бошамагъан сабийле бла хакъсыз турургъа хазырдыла.

«Къагъанакълагъа, аталарындан бла аналарындан сора, кърар адамлары болмагъан юйюрге бардыла. Бош заманлары асыры кёпден, эригип тургъан ыннала да аз туююлдуле. Биз кългъа алгъан проект бир жолгъа ол эки къауумгъа болушуркъду,-дейди Чебоксарыде Халкны социальный жумушларын жалчытыучу араны башчысы Ренада Фёдорова.

Сабийле бла тюбеширни аллында пенсиячыла энчи курсладан ётедиле, медицина болушлукъну бла сабий психологияны баш жорукъларын эсге тюшюредиле, специалистлени айтханларына тынгылайдыла эмда ахырында соруулагъа жууапла бердиле.

«Мен быллай проектлеге ары дери да къатышханма, сынауум барды. Уллайган адамлагъа къараганма, районубузда инвалидлеге болушханма, алай башхаланы сабийлери бла уа биринчи кере ишлерге тюшерикди. Кесимикиле уллайгандыла, туудукъларым да ёсгендиле, алай кючюм-кърарыуу а алыкъа барды,- дейди проектге къатышханладан бири Раиса Авдеева.

«Биз ынналаны бек алгъа уллу эмда атадан, анадан бири болмагъан юйюргени, андан сора да, акъылбалыкъ болгунчу сабий тапханланы балачыкларына къраргъа жиберликбиз,-дейди Ренада Фёдорова.- Не къадар кёп адамгъа болушур ючюн, сабийге къарауу заманын эки сагъатдан кёпге созарыкъ туююлбюз. Ол кезиуюну ичинде ана тюкеннге барып, сатыуун этерге неда бир справка ючюн керекли жерге барып къайтыргъа жетиширикди. Ыннагъа да алай уллу ауурлукъ жетерик туююлду.

Чебоксарыде аллай жумуш бла жалчытхан агентстволар бардыла. Алай ала ахчагъа ишлейдиле. Пенсиячы тиширула уа сабийлеге хакъсыз къраргъа ыразыдыла. Алагъа ышаныулукъ да агентствону ишчисинден эсе уллуду.

«Биринчиден, бизни сабийибизге кърарыкъ ынна бла - Раиса Михайловна бла - биз ары дери да танышханбиз, аны бла арада тюбешгенбиз, артда юйюбюзге къонакъгъа чакъырганбиз. Экинчиден, бир зат болуп къалса, кимге дау этеригибизни билебиз. Агентствону ишчиси думп болуп кетерге боллукъду, Социальный ара уа жеринде къаллыкъды. Дагъыда бир кёллендирген шарт: мында ахча ючюн угъай, сабийлеге жюреклери тартханлары ючюн ишлейдиле. Бизни жашыбыз аны бек терк сезгенди,- дейди тёртжыллыкъ Васяны анасы Татьяна Петрова.

Биринчи жыйылыуу гъа кеслери ыразылыкълары бла сабийле бла турургъа сюйген 20 пенсиячы тишируу келгенди. Проект жашауда бардырылып башланганлы бир ыйыкны ичинде аллай ынналаны болушлукъларын дайым да сурап турлукъ юйюргени банкы кюралганды, ары онусу киргенди.

Александр КУЗИН.
«Российская газета Неделя».

Юй бийчесини атын айтмаган, жашырган таулу эр кишиге төреді. Бирле «эй», бирле «кемпир» дейділе, «тукьум кызы» дегенле да бардыла.

Омар-Алий кеп сагыш этди, не айтырга билмей. Ариукез деп атын айтып турсанг, асыры ехтем болуп кыалырма? Не зат кырасын мынга адам? «Кемпир» десенг да, бу кыарт кыатынмы болганды. «Эй» деп да кыалай кыойгун, адам ушайды да. Муну бир иги шарты болур, анга кере

биринден ариу алгышла айтылсала. Хант кыанганы юсю уа тюрлю-тюрлю ашарыкыладан, бир биринден омакь шешаладан топпа-толу.

Кыуанч танг аласына дери барды. Андан сора адамла юйлериине жайылып тебиредиле. Омар-Алий да иги да кеф болуп келди. Ол аллай бир да ичмеучю эди, нек эсе да, кыоншуларына кыуаныпмы огъесе алгышлага кыалай алдатыпмы, бираз оздуруп кыойду. Кыылыкь этип тауушу чыкмады. Ундуругуна жатды, башы жастыкыга

уа бири биринден эриши, уллу мюй-юзлюле, аяклары да кыынгырла. Аланы кырген Омар-Алий, элгене да уяна, жангыдан кыалкыый турады. Башы кыазан кибик ауурду. Уянып кыалалмайды.

Жангыдан кыалкыый турганлай, төрт аякылы сарыуек, кыанатлары да ары-бери чайкыала, кыжылдагъан таууш этип, аллына келип тебиреди. Аракыдан а аязалмай турган эркегырыу не болганын ангылапмайды. Ол а, бир тюрлю таууш этип, аллына жууукылашады. Бирси эришиле бла да туююшуп, кыарыуун тауусуп турганын тезюмю кыуруду.

Жангы сарыуек кыатына жууукь жанлаганда, кыатыныны тюз атын айтып: «Ариукез, Ариукез, о, кыайда-са, жет бери, бу зат мени ашайды. Болуш, кыайда кыалдынг», - деп, битеу кыочюн салып, эки-юч кере кыайтарып кыычырады.

Байбиче ангылайды эрини кыоркыганын. Омар-Алий жатып турган ундурукыну аллына келип тохтайды. Ол а «сарыуекден» кезюн алмайды, кыалтырауукь тийгенди, энди кыычыралган да эталмайды. Кыабыргыга кыысылып, ундурукдан кыаты тутханды. Бир заманда столну жабуууны кыыйыры ачылып, андан адам баш кыюнюп: «Э, киши, менме, мен, кыоркыганмы этдинг», - деп, азчыкь тауушун чыгара, селешди Ариукез. Омар-Алий аны эшитгенде, бираз эс жыйды, кесине келди, батыр болду.

- Жанымы, ахымы алып кыоя эдинг да, сен барып тохтаган обурса. Кыайры жаханымге бара эдинг бу паровозну да тартып, - деп кыутурду. Ариукез а, харип, иги кесекни стол туюндон чыгылмай турду. Андан бери Омар-Алий юй бийчесин обурчукь деп кыубултмайды. Кёбюсюнде атын айтмазга кыорешеди.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Эшитгеним-кыргеним

Ат букьдуруу

кыурайым дейди да, сагыш этеди. Сора эсине туюшеди.

Омар-Алий элде хайт деген жашладан бири эди. Кесини багыасын билип, кеп кыызга буюремегенди. Ариукез а кыалай эсе да алдап кыойганды. Бир кыргенлей окыуна жюрегине туюшгенди. Билгичлиги уа болурму? Ма андан сора «обур» деп айтайым деген акыылга келди. Дагыда, сагыш эте кетип, кыубултуп, «обурчукь» деди.

Алай бла тиширыуга жангы ат жабышып кыалды. Жылла оздула. Была сабийли да болдула. Омар-Алий ара мюлкде малчыды. Кыайда ийнек сауады, кыайда тууар кыуете. Юйдегиси жюн затла эшеди. Аланы базарда сатады. Сабийле уа школга жюрюйдюле.

Кыюлени биринде кыоншула келин келтиредиле, уллу той болады. Битеу эл жыйылады. Жаш кыауум тепсейди, абаданла алгыш айтадыла. Омар-Алий да хурметли кыонакылары санындады. Тойга барган уртрамай хазна кыутулмайды. Да, алайсыз да кыалай болгун, бири

тийгинчи, жукады да кыалды.

«Обурчукьну» уа базарлыгы хазыр эди да, эрттенликде аланы элтип, сатып, терк ызына кыайтды. «Тюнене тойда кыоншулары терезе жабыулары артыкь таза туююл эди деп бир-бир кыатынла сёзлерин этгендиле. Аллайладан бири кыюме кыргинчи, мен да бу жабыулары тешип, жуууп кыояйым, - деген умутха келеди. - Кеслери уа хар кыонден тазала тура болурла. Буюнда аллайлары юйлериине кырсенг, асыры тизгинсизден, кыачып чыгырыгынг келеди».

Алай оюмлай, Ариукез уллу столну терезе кыатына келтирип, аны юсюне минип, жабыулары алай тешер акыыл этеди. Сора аны юсюнде жабыуун кыююп, кыалган затларын кетерип, туююне кыреді. Аркыасын тиреп, терезе таба тартып тебирейди. Стол жабуу уллу эди, чачаклары полга жетгендиле, тиширыу толусунлай жабылыпды.

Аракыдан оздурган киши уа ариу туюшлеми кырлюк эди. Бир тюрлю затла аллына чыгып, кыазыкыла бла башына туюедиле. Кеслери

ХАЙЫУАНЛАНЫ ЮСЛЕРИНДЕН

Кеп тюрсюнлю, ариу, субай ажирле

Кызахстанда Жамбул областыны Свердлов районуну «Экинчи кенгеш» колхозу жылкыгы бек бай эди. Андача кыумалы атла бир жерде да болмагандыла деп мен экили болмай айталлыкыма. Сёзюмю туюлюгюне аны Акъжал, Бохай тору деген ажирлери битеусоюз эм халкыла аралы эришиуледе рекордла тохташдырып турганлары шагъатлыкь этерикдиле.

Баям, мюлкню оночулары ол хайыуанны таза жюрекден багыалагъанларындан эди ол алай. Мен билип, жылкы суююню хазна кыалмай барысы да ахалтекин кыумалы эди. Кыаллай ариула эдиле ала, кыарап турсанг, кёзюню аладан айырыргыла болалмай эдинг. Артыкыда бег а ажирлерини тамашалыкыларына сейир этгендиле адамла.

Бизни тууарчы кыошбуз хар заманда жайлыкыда жылкычыла бла кыоншуда турганды. Ала да, биз да малларыбызга бир кыуюдан суу ичириучю эдик. Ол заманда артыкь да бек ангылашына эди хайыуанланы кыылыкылары, суююде кеслерин кыалай жюрютгенлери.

Мени буюгон да эсимден кетмейди жылкыны кеп тюрсюнлю ариулуку, атла бир бирлери бла «жууукылыкь» жюрютгенлери, жортханлары, ойнагъанлары, чабышханлары, табанлашханлары. Аланы хар бири кеслерича акыыллыла, тамашалыкыла эдиле. Бек биринчиден, туюккери кеп бояулу болуп, кыатапача, жылтырачуларын энчи белгилерик эдим. Думкыара, кым-кым, тор, кыаратор, боз, сары, саргылдым, жубуран сыртлы, чыммакь-акь ажирлени энчи-энчи

юйор кыурагъанларына кыалай сейир этмезсе.

Жылкы суюю жокку болуп, бир жерден башха жерге кече туруп байталла бирге кыатышханлыкыга, ала жерлерине жетип тохтаганлай, эркек атла ары-бери чабып, жортуп, керек болса, туююш-уруш бла да терк окыуна юйорлерин бирге тийишдиредиле. Ажашып, башхалагы кыошулган болса уа, аны сыйырган кезиуде эки ажирни ёрелешгенлерине уа бир да жууукь барма. Ала, арт аякыларына ёрге сюелип, ал аякылары бла бир бирлерин алай сопакылайдыла, тишлери бла кыабадыла, не ёлюрге, не хорларга деп кыореш алай барады. Быллай кыанлы кыорешде хорлатханла кёбюсюнде жанларын кыурман этедиле.

Ажирлени табийгъат берген быллай бир кыюсюз сырлары барды. Юйорюнде эркек тай тууса, тап туюшгенлей ол аны чайнап ёлтюрмей кыоймайды. Эсимдеди, аллай кезиуде хар ажирни элде ышангылы, малга кыарай билген эр кишилеге аманат этиучюлери.

Бизни тууарчы кыошну таматасы Сарсабайга хар жаз башында думкыара ажирни келтириучю эдиле. Ол анга бек ариу кыарай эди. Кюн сайын сылап-сыйпап, жем берип, бал туз чюгюндюрлени таза жуууп, ууакь туурап ашатханды. Ары-бери тебиресе уа, бек омакь ат керегин хайырланганды.

Нек этиучюсюн билмейме, алай ажирге кыуюдан суу ичирмей эди. Бизни кыошдан арлакь барып шудан суу болуучю эди да, анга сабий жашланы жайракылай миндирип, ары

жибергенди. Бу мазаллы, кыарыулу ажирни аркыасында кесинги терек бутакыга кыонган чыпчыкь суна эдинг. Аллай залым болганылыкыга уа, кыара ажир жууаш эди. Ол адам ачытып, жагыын этип да кёрмедик сау юч-тёрт айны ичинде.

Белгилисича, кыымыз ат сютден этиледі. Ол кызахлыланы, кыыргызыланы бек сыйлы ичгилериди, аны дарманлыкыгы уллуду. Жайны узуну байталла жайлыкылада сауулганлай турадыла. Кюндюз тайчыкыла кюнде жатханлай, жукалагъанлай. Байталланы сауардан алга аланы аналарына жиберип, тамышдырган этедиле. Ала сауулган а хар сагыатдан этиледиле.

Кызахлылада эр кишиге ийнек, ат, эчки, кыой, тую сауган бек айыпды. Аны себепли байталланы туюлерине ала иги таныган тиширыула чегедиле, башхаланы ол кыатына да кыоймайды.

Ат сютню кыайнатмай чийлей жау чайкыаучу чыккыргыла кыуюп, ыртауун кыошуп, кезиуден кезиуге ургъанлай, чайкыагъанлай турадыла. Быллай шартны белгилей кетсек, хатасы болмаз. Кызахлыла атланы жыл санларын былай белгилейдиле: **кыулун** (жангы туугъан балачыкь), **тай** (эки жашар), **кыунан** (юч жашар), **дёнен** (юч-тёртжыллыкь), **ат** (беш жашар). Андан кыалганланы жыл санлары энчи белгиленмейдиле.

Алайды адам улун ёмюрлени теренинден бери кыанатлыкь этип келген атланы юслеринден мени кыысха хапарым. Ала акыылдыла, ариудула, чыдамдыла, иелерине кертичидиле.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

Бийикыла гораскан

20 февральдан
26 февральга дери

Кыочхар. Асыры бек ашыкымагыз, ансы тап кыурала башлагъан ишни жангыдан бузуп кыоярга боллукьсуз.

Тана. Жашауугъузуны иги жанына бурурга онгла ачылыкыдыла. Бек башы уа - кесигиз суюген иш бла кыорешигиз эмда артыкь уллу кыоч - кыарыу излемеген жумушланы кыолга алыгызыз.

Эгизле. Инбашларыгызыга ауур эм жууаплы ишни атарга кыорешгенлеге сиз артыкь иги болушлукьчу болалмазсыз.

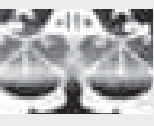
Айырычабакь. Сиз женгил хорламлагыла ышаныпсыз. Алай жашауда уа, излегенигизге жетерча, иги да кыыйналырга керек боллукьду.

Аслан. Асыры бек кыаст этиуюгюз игиге келтирмез. Нек дегенде жангы чыкыган болумлагыла эски оноулары сингдирген кыыйынча кыорюнюрюкдю.

Кыыз. Сиз урушну бла мамырлыкыны араларында экили болуп турлукьсуз. Нек дегенде тегерегигизде адамлада кеп затны тюрлендиргерге излериксиз. Кесигиз суюгенни керти да ангылагъан а бек магыаналыды.

Базманла. Биреуню эсин кесигизге буруп мурат бла кыаугыаланы башламагызы. Андан эсе бола турган ишлеге эсли кезден кыарап, магыаналы затны ычхындырмазга кыорешигиз.

Акырап. Муратларыгызыны жашауга арткаракь кыйирирсиз. Нек дегенде кесигизни кыоч-кыарыуугъузыга бусагыатда тюз багыла бичерча туююлсуз.

Марачу. Келленген затыгызыга не кыадар итинсегиз да, аны кыолга этерге ол кыадар женгил боллукьду. Муратыгызыга жетерге тап заманды, аны себепли кеп сагыш эте турмаганлай, ишигизни башлагызыз.

Текемюйюз. Жашырын сёзюгюзню кишиге айтамыз ансы, сизни тюз жолдан тайдырырга суюгенле кеп чыгарла.

Суукыуй. Душманларыгызыны ишлеринде жашырын чурумланы таба билгенигиз кыарыуугъузу, заманыгызыны да аярыкыды. Ачыкь уруш бардырыу сизге бусагыатда керекмейди.

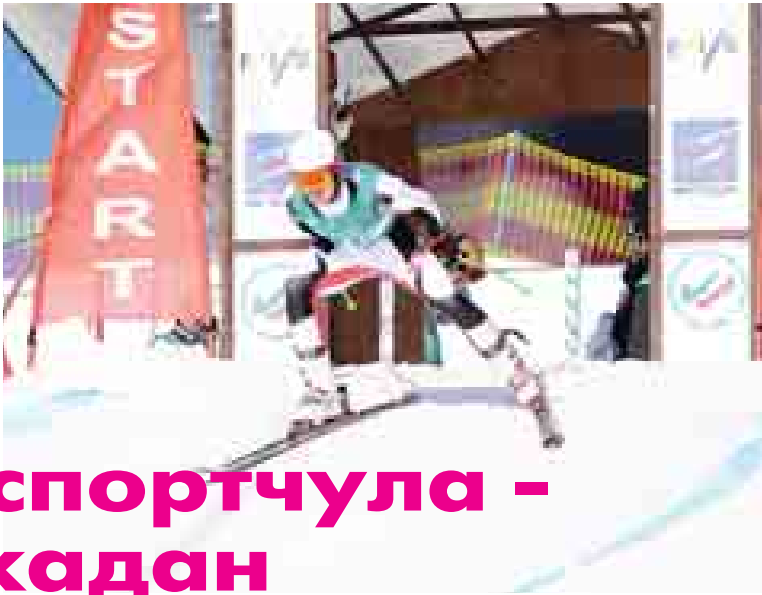

Чабакыла. Тегерегигизде адамладан аланы кыарыуларындан келмезлик затланы излемегиз. Нек дегенде арагызда чыкыган даулашла байламлыкыны ахырысы бла да бузуп кыоярга боллукьдула.

Тау лыжага

Тюнене Элбрусну тийресинде Россейни тау лыжаладан чемпионатында бийикден энишге терк учуп тышюуден эришиуле болгъандыла. 1998-1999 жыллада туугъанлары араларында биринчи жерни - Наталья Шерина, экинчини уа Милена Фокина алгъандыла. Ала экиси да Камчаткадандыла. Ючюнчю жерге москвачы Анастасия Горностаева чыкгъанды.

Кючлю спортчула - Камчаткадан

Тишируулада эндиге дери да хорлап келген Елена Яковишина (Камчатка) кытханды. Андан бираз артха кыалып Елизавета Тимченко (Камчатка) бла Валентина Голенкова (Подмосковье) келгендиле.

Эр кишиледе стартха бизникеле бла бирге тыш кыраллары келчилери да чыкгъандыла. Алары араларында экинчи кере да Иван Кузнецов (Камчатка) хорлагъанды. Экинчи - Федор Мягков (Москва), ючюнчю уа Артём Бородайкин (Москва) болгъандыла. Энди спортчула кеслерин супергигантда бла альпий комбинацияда сынарыкъдыла.

Алиса ТАРИМ,

Элбрус районну администрациясыны пресслужбасыны башчысы. Суратланы **ХАДЖИЛАНЫ Жамал** алгъанды.

Эришиуле

Чырайлыкъны жаратыучула

Кеп болмай КъМР-ни Билим бериу, илму эм жаш тёлню ишлери жаны бла министерствосу эм окуучулары республикалы илму-техника чыгармачылык арасы кырап, Нальчикни женгил промышленность колледжинде жаш парикмахерлени арасында конкурс бардырылгъанды.

- Бююнлюкде бу усталыкыгъа урунуу рынокда сурам уллуду. Бусагъатда бу бёлюмде Россейде 200 мингден артык адам ишлейди. Къачан да тишируула, эр кишиле да ариу болургъа излейбиз. Ол а сизни билимигизге, усталыгызгъа кереде, - дегенди, конкурсну ача, колледжни таматасы Текуланы Нина.

Эришиуге саулайда эки команда къатышханды: Нальчикни женгил промышленность колледжиники бла аны Чегемде бёлюмю - «Строитель» окуу учреждение. Биринчи жерни алгъанла Къабарты-Малкъарны

атындан битеуроссей эришиулеге къатышырыкъдыла.

Бизни корр.

Газетни келир номери 25-чи февральда чыгарыкъды.

Алгышпау

Миллетликни ачыкь белгиси

Хурметли жерлешлерибиз! Ана тилни халкъла аралы кюнню бла байламлы сизни жюрекден алгышлайбыз!

Ёз тилинде сёлешуу хар миллетни культурасыны ариулугун, кесилигин ачыклайды, жамауатны ниет эм тин жаны бла саулугун саклайды. Ол халкъны бирикдиреди, миллетни миллетлигини ышанды, аны айныууну ышангылы мурдоруду.

Ана тилни сакъларгъа эм аны келлик тёлюлеге сау-

лай да ариулугу, кючю бла бирге бериргеде бизни борчубуз. Къабарты-Малкъарда жашагъанлагъа ёмюрледе кыралгъан тёрелени асырау жолунда жангы жетишимлеге жетерлерин, ана тилни тёлүден тёлюге ётдюре, анга хар заманда да кертичилей кыалырларын тежейбиз! Бююнню кюн бизге халаллыкъны, ариулукъну эм мамырлыкъны байрамына айлансын!

КъМР-ни Жамауат палатасыны келчилери.

Монография

Тынгылы тинтиулеге таяна

Бу кюнледе РАН-ны бизни республикадагы илму арасында «Языковая ситуация в Кабардино-Балкарской Республике» (авторлары Башийланы С., Улакъланы З., Хамдохова Ж.) деген ат бла монография чыкгъанды. Анга редакторлукъну академик Пётр Иванов этгенди. Рецензентлери КъМР-ни Правительствосуна председателини орунбасары - билим бериуню, илмуну эм жаш тёлню ишлери жаны бла министр, педагогика илмулары доктору, профессор Нина Емузовады эм Гуманитар тин-

сора Къабарты-Малкъарда сёлешуу тил бла байламлы болумгъа тил политиканы жанындан анализ этилгенди. Авторла бу проблемагъа илму, башха критерийле бла да эс бургъандыла. Асламы кырачай-малкъар, къабарты-черкес тиллени жюрютюлюк даражасына аталады.

Китапны жазгъанла ана тиллени окутууну концепциясын кыуаргъа тийишлисин да айтадыла. Ала анга юйорню бу жумушда магъанасын да къошуп, аны алай хазырларгъа кереклисин чертедиле.

Саулай алып айтханда,

тиуле бардыргъан институтну илму кыуллукъчусу, тарых илмулары доктору Аккылары Светланады.

Огъарыда сагъынылгъан илму учрежденияны Социальный-политика тинтиуле арасындан бла КъМКЪУ-ну орус тил эм битеулюк тил билим кафедрасындан алимлени къаууму 2014-2015 жыллада энчи жарашдырылгъан методикагъа тийишлиликде социология анкетирование бардыргъанды. Материалны тынгылы жыйышдыргъандан

алимле, педагогла, политикле, жамауат кыуллукъчула, журналистле бу болумну игилендириу жаны бла кюреширча этерге тийишлиди. Жангы жолланы, амалланы излерге да. Монография регионда тилни жюрютюлюкуне, ол жаны бла илмуну кыуарлыуна сейирлери болгъанлагъа, преподавательлеге, аспирантлагъа, студентлеге, бирсилеге да ахшы болушлукъду, кеп затны ангылатхан, тынгылы китады.

Бизни корр.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

**Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал**

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат

(баш редакторну орунбасары)

ТЕКУЛАНЫ Хауа

(баш редакторну орунбасары)

ТОКЪЛУЛАНЫ Борис

(жууаплы секретарь)

ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бёлюмню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиндиклерин кыруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмалангъанды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кере 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Холаланы Марзият - дежурный редактор;

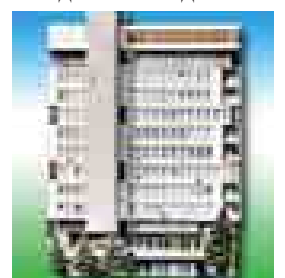
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарыны орунбасары;

Бийчеккуланы Жаннета - (1, 2, 3, 8-чи бетле), Геляланы Валентина - (4, 5, 6, 7-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2050 экз. Заказ №231

Багъасы 10 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы: elbor_50@mail.ru